

Toespraak dodenherdenking in Heinenoord

Gemeente Hoeksche Waard

4 mei 2021

Als er ooit een tijd is geweest waarin het woord 'vrijheid' op ieders lippen lag, is het nu wel. Het is een mooi woord voor een breed begrip en daardoor zorgt het ook voor discussie. Want, wat is dat, vrijheid? Wat betekent vrijheid voor u, voor mij?

Het jaarthema van het Nationaal Comité 4 en 5 mei is dit keer 'Na 75 jaar vrijheid'. Hier hoort wat mij betreft een komma achter te staan, want die woorden verdienen een vervolg.

Wat weten wij eigenlijk over vrijheid, nu de meesten van ons al zo lang geen oorlog kennen, althans, niet van nabij?

Wie een oorlog heeft meegemaakt heeft waarschijnlijk andere gedachten en gevoelens bij vrijheid dan de gemiddelde Nederlander van na 1945. Verdriet, woede, angst en wellicht ook blijdschap geven dat woord bij ouderen een lading die jongeren misschien niet voelen.

Sinds januari vorig jaar, toen het coronavirus zich langzaam meester maakte van de wereld, kreeg het woord vrijheid weer een andere lading. Na 75 jaar begon er iets aan te knagen. Niet omdat er een oorlog was uitgebroken, maar omdat een onzichtbare vijand het op ons en op onze vrijheid had gemunt. Er ontstond een crisis die iedereen raakte, een crisis die onze vrijheid aantastte.

Want wat betekent vrijheid voor ons in het midden van een pandemie? Zeker nu kunnen we dit fenomeen niet anders zien dan in relatie tot onze medemens. Waar begint en waar eindigt onze vrijheid en die van de ander?

In het essay 'Het fundament van vrijheid' van Daan Roovers, tot voor kort Denker des Vaderlands, schrijft zij dat uit onderzoek blijkt dat het begrip vrijheid veel verschillende invullingen heeft.

Het betekent bijvoorbeeld 'Kunnen gaan en staan waar je wilt' en 'Je eigen keuzes kunnen maken'. Het is 'Jezelf kunnen zijn', en 'Vrij zijn om te doen en om te zeggen wat je wilt', maar ook 'niet beperkt worden'. Het gaat om keuzevrijheid, om bewegingsvrijheid, om de vrijheid van meningsuiting.

In een oorlog komen al die begrippen op losse schroeven te staan. We weten nu dat dit ook geldt als er een pandemie heerst. Ook nu moeten we ons afvragen wat vrijheid voor ons betekent. Door de coronacrisis is onze vrijheid beperkt, maar we moeten reëel zijn: een crisis is iets heel anders dan een bezetting.

Onze vrijheid is niet vanzelfsprekend, daarvan moeten wij ons bewust zijn en blijven. De Nationale herdenking, zoals we die elk jaar houden op 4 mei, is daarvoor een uitstekend moment. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat er elk jaar meer mensen aan meedoen, tot mijn genoegen ook kinderen en jongeren, gesteund door hun ouders en het onderwijzend personeel.

Het is van het grootste belang de jeugd te betrekken bij thema's als oorlog, vrede, vrijheid. De kinderen van nu groeien op in een wereld met grote problemen. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat dit altijd al zo is geweest, al valt het bij ons, in het westen van Europa, verhoudingsgewijs nog mee.

Nu is er met de coronacrisis nog een probleem bijgekomen. Gezondheid en vrijheid zijn niet meer vanzelfsprekend. De schooltijd van onze kinderen is nu wezenlijk anders dan voorheen. Het is aan ons om kinderen te laten zien dat je door goed na te denken, naar elkaar te luisteren en elkaar ruimte te geven verder kunt. Op die manier maak je vrijheid met elkaar, het is een kwestie van geven en nemen. Of het allemaal weer zoals vroeger wordt, weten wij niet, maar wij zijn het aan de jeugd verplicht positief naar de toekomst te kijken.

De manier waarop wij in ons land op 4 mei de doden herdenken en op 5 mei de vrijheid vieren, is wereldwijd ongebruikelijk. Dat heeft de hoogleraar Nederlandse geschiedenis, James Kennedy, onderzocht. In de meeste landen liggen deze gebeurtenissen veel verder uit elkaar. Volgens Kennedy is onze manier, twee opeenvolgende dagen, een krachtige combinatie. Ik denk dat hij gelijk heeft. Herdenken kan niet zonder vieren en vieren kan niet zonder herdenken.

In veel dorpen en steden in Nederland zijn mensen nu bij elkaar om samen stil te staan bij wat het betekent, het herdenken van onze doden. Ik zeg met opzet 'samen' herdenken.

Wie had op 4 mei vorig jaar kunnen denken dat wij op deze plek opnieuw met zo weinigen zouden zijn. Het kan jammer genoeg niet anders dan op deze manier. Wij geven de vrijheid van samenzijn op om onze gezamenlijke vrijheid straks terug te krijgen.

Net als in de andere dorpen in de Hoeksche Waard zijn in Heinenoord vreselijke dingen gebeurd in de oorlog. De geschiedenis van dit dorp kent één van de heftigste verhalen uit die periode.

Op de plek waar wij nu staan werden op 18 februari 1945 tien mensen geëxecuteerd als vergeldingsmaatregel voor de moord op de Nieuw-Beijerlandse NSB-burgemeester een dag eerder. De tien waren verzetsmensen, die zomaar uit de strafgevangenis in Scheveningen waren weggehaald. Wij herdenken hen bij dit monument, Moeder, dat in 1950 is geplaatst.

Dit verhaal en veel andere kunt u teruglezen in het boek Oorlog in de Hoeksche Waard 1940 – 1945, uitgegeven door Museum Hoeksche Waard.

Zo meteen zijn wij twee minuten stil en herdenken we de doden. Het zou mooi zijn als wij in gesprek met elkaar de woorden kunnen vinden die volgen op de komma van het jaarthema 'Na 75 jaar vrijheid'.

Ik wens u allen een zinvolle herdenking en spreek de hoop uit dat wij elkaar volgend jaar op deze plek in wat groter gezelschap kunnen ontmoeten.